

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem

Beregszászi Anikó, Bárány Erzsébet, Csurmán-Puskás Anikó

A filológiai kutatások módszertana

Elméleti és módszertani segédlet filológus

MA hallgatók számára

Beregszász, 2026

Дане видання є теоретичним і методичним посібником для студентів-філологів, підготовленим з метою ефективнішого викладання дисципліни «Методологія філологічних досліджень». Видання роз'яснює основні поняття методології філологічного дослідження: методологія, методологічний інструментарій, теоретичні та емпіричні дослідження, визначення проблеми, формулювання гіпотез, методи обробки даних, методологія філологічних досліджень, теми та можливості реалізації найважливіших літературознавчих, лінгвістичних і соціолінгвістичних досліджень. Видання допомагає зорієнтуватися в питаннях академічної доброчесності та наукової етики, приділяючи особливу увагу можливостям і перспективам застосування штучного інтелекту у філологічних дослідженнях.

Затверджено до використання у навчальному процесі
на засіданні кафедри філології ЗУУ ім. Ф. Ракоці II
(протокол № 120 від 16 лютого 2026 року)

Розглянуто та рекомендовано Навчально-методичною радою
Закарпатського угорського університету ім. Ф. Ракоці II
(протокол № 2 від 17 лютого 2026 року)

Рекомендовано до видання в електронній формі (PDF)
рішенням Вченої ради Закарпатського угорського університету ім. Ф. Ракоці II
(протокол № 2 від 18 лютого 2026 року)

Підготовлено до видання у друкованій та електронній формі (PDF) кафедрою
філології спільно з Видавничим відділом Закарпатського угорського університету
імені Ференца Ракоці II

Автори:

Берегсасі Аніко Ференцівна – професор; доктор габілітований в галузі мовознавства, професор кафедри філології Закарпатського угорського університету імені Ференца Ракоці II

Барань Єлизавета Балажівна – доктор філософії з галузі гуманітарні науки, доцент кафедри філології Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

Чурман-Пушкаш Аніко Степанівна – старший викладач кафедри філології Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

Рецензенти:

Ільдико Ванчо – доктор наук з галузі мовознавства, професор Університету Костянтина Філософа в Нітрі, Словаччина

Вільмош Газдаг – доктор філософії в галузі гуманітарних наук, доцент кафедри філології Закарпатського угорського університету імені Ференца Ракоці II

За зміст видань відповідальність несуть автор.

Відповідальний за випуск: *Олександр Добош* (Видавничий відділ ЗУУ ім. Ф.Ракоці II)

Видавництво: Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II
(адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kme.uz.ua)

© Аніко Берегсасі, Єлизавета Барань, Аніко Чурман-Пушкаш, 2026

© Кафедра філології ЗУУ ім. Ф. Ракоці II, 2026

Jelen kiadvány a Filológiai kutatások módszertana című tárgy eredményesebb közvetítése céljából készült elméleti és módszertani segédlet filológus hallgatók számára. A kiadvány tisztázza a filológiai kutatás módszertanának alapvető fogalmait: módszertan, módszertani eszköztár, elméleti és empirikus kutatások, problémameghatározás, hipotézisalkotás, az adatok feldolgozásának módjai, a filológiai kutatások módszertana, a fontosabb irodalmi, nyelvészeti és szociolingvisztikai kutatások témái és megvalósításának lehetőségeit. A kiadvány segít eligazodni az akadémiai integritás és a tudományetika kérdéskörében, kiemelten foglalkozik a mesterséges intelligencia alkalmazásának lehetőségeivel és távlataival a filológiai kutatásban.

Az oktatási folyamatban történő felhasználását jóváhagyta
a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem Filológia Tanszéke
(2026. február 16. 120. számú jegyzőkönyv).
Megjelentetésre javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem
Oktatási és Módszertani Tanácsa
(2026. február 17. 2. számú jegyzőkönyv).
Elektronikus formában (PDF fájlformátumban) történő kiadásra javasolta
a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem Tudományos Tanácsa
(2026. február 18. 2. számú jegyzőkönyv).

Kiadásra előkészítette a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem
Filológia Tanszéke, valamint Kiadói Részlege.

Szerzők:

Dr. Habil. Beregszászi Anikó – professzor, a II. Rákóczi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem Filológia Tanszékének tanszékvezető professzora
Dr. Bárány Erzsébet – docens, PhD, a II. Rákóczi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszékének docense
Csurman-Puskás Anikó – a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem Filológia Tanszékének adjunktusa

Szakmai lektorok:

Dr. Gazdag Vilmos – docens, PhD, a II. Rákóczi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem Filológia Tanszékének docense
Prof. Dr. habil. Vančo Ildikó – habilitált doktor, professzor, a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetének professzora

A kiadvány tartalmáért kizárólag a szerző felel.

A kiadásért felel: *Dobos Sándor* (a II. RF KMF Kiadói Részlege)

Kiadó: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem (cím: 90 202, Beregszász, Kossuth tér 6. E-mail: foiskola@kme.uz.ua)

© **Beregszászi Anikó, Bárány Erzsébet, Csurman-Puskás Anikó, 2026**
© **A II. RF KME Filológia Tanszék, 2026**

Tartalomjegyzék

I. A FILOLÓGIA MINT TUDOMÁNY.....	6
II. A FILOLÓGIAI KUTATÁS TÁRGYA ÉS CÉLJA	10
III. KUTATÁSI KERDESEK ES HIPOTEZISALKOTÁS A FILOLÓGIAI VIZSGÁLATOKBAN	17
IV. ADAT ES FORRÁS A FILOLÓGIÁBAN	22
V. ELEMZESI MÓDSZEREK A FILOLÓGIAI KUTATÁSBAN	27
VI. A FILOLÓGIAI KUTATÁS TERVEZESE ES MÓDSZERTANI LEPESEI.....	31
VII. A FILOLÓGIAI KUTATÁS EREDMENEINEK KÖZLESE ES A TUDOMÁNYOS KOMMUNIKÁCIÓ	36
VIII. AZ MI TECHNOLÓGIÁK INTEGRÁCIÓJA A FILOLÓGIAI KUTATÁSOKBA: MÓDSZERTANI ÚTMUTATÓ A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR EGYETEM HALLGATÓI SZÁMÁRA	43

I. A FILOLÓGIA MINT TUDOMÁNY

1. A filológia fogalma, tárgya és módszerei

A filológia a humántudományok egyik alapszciplínája, amelynek középpontjában az írott szöveg tudományos vizsgálata áll. Maga a szó a görög philo-logia kifejezésből ered, jelentése: „a szó, a beszéd szeretete”. Ez az etimológia már előrevetíti, hogy a filológia nem pusztán technikai tudomány, hanem az emberi kultúra nyelvi és irodalmi megnyilvánulásai iránti érdeklődésen alapul.

A filológia fogalma történetileg változó. Az antikvitásban a filológia még a teljes irodalmi műveltséget jelentette: grammatika, retorika, kommentálás és értelmezés egységét. A modern értelemben vett filológia azonban elsősorban a szövegek hitelességének, eredetének, hagyományozódásának és értelmezésének tudományos vizsgálatára irányul.

A filológia tárgya az írott szöveg: irodalmi művek, történeti források, filozófiai szövegek, vallási iratok, kéziratok és nyomtatott kiadások. A filológus nemcsak azt vizsgálja, mit mond egy szöveg, hanem azt is, hogyan, mikor, kinek és milyen közvetítéseken keresztül maradt fenn.

A filológia módszerei összetettek és egymásra épülnek. Alapvető módszer a szövegkritika, amely a különböző szövegváltozatok összevetésével (kollációval) igyekszik rekonstruálni a lehető leghitelesebb szöveget. Ide tartozik a nyelvi-stilisztikai elemzés, a történeti és kulturális kontextus feltárása, valamint a kommentálás és értelmezés.

Például Homérosz Iliásának szövege több száz kéziratban maradt fenn, eltérő olvasatokkal; a filológus feladata ezek összevetése és értelmezése. A filológia tehát összekötő kapocs a szöveg, a történelem és az értelmezés között, és alapját képezi mind az irodalomtudománynak, mind a nyelvtudománynak.

2. Filológia az antikvitásban, a középkorban és a humanizmus korában

Az antikvitásban alakultak ki a filológia alapjai. A legfontosabb központ az alexandriai könyvtár volt, ahol tudósok – például Arisztarkhosz – a klasszikus görög szövegek gondozásával foglalkoztak. Az antik filológia célja az volt, hogy a nagy tekintélyű szerzők, mint Homérosz vagy Hésziodosz műveit megtisztítsák a másolási hibáktól, és magyarázatokkal lássák el. Itt jött létre az antik szövegkritika, amely már felismerte, hogy a kéziratok eltérnek egymástól, és dönteni kell az egyes változatok között. A filológusok margójegyzeteket (scholiákat) írtak, megjelölték a gyanús helyeket, és értelmezési javaslatokat tettek.

A középkorban a filológia szerepe megváltozott. A szövegátörökítés főként kolostorokban zajlott, és a hangsúly a megőrzésen, nem a kritikai vizsgálaton volt. A másolók gyakran nem értették teljesen a szöveget, így hibák, kihagyások és toldások keletkeztek. Ennek ellenére a középkor nélkülözhetetlen volt a klasszikus szövegek fennmaradása szempontjából.

A humanizmus korában következett be a filológia nagy fordulata. A humanisták jelszava az *ad fontes* („vissza a forrásokhoz”) volt. Petrarca, Lorenzo Valla és társaik az antik szövegek eredeti formáját keresték, és kritikai módszerekkel vizsgálták azokat. Valla például filológiai érvekkel bizonyította, hogy a Konstantin adománylevele hamisítvány.

Ekkor született meg a klasszika filológia, amely a görög és latin szövegek történeti-kritikai vizsgálatát tűzte ki célul. A 18. században elterjedt a konjekturális kritika, amely a szöveg értelme alapján javasolt javításokat ott, ahol a kéziratok romlottak vagy értelmezhetetlenek voltak.

3. A filológia mint önálló egyetemi diszciplína

A filológia a 18–19. század fordulóján vált önálló egyetemi tudománnyá. Ennek központi alakja Friedrich August Wolf, aki 1795-ben megjelent *Prolegomena ad Homerum* című művében új alapokra helyezte a filológiai gondolkodást. Wolf

szerint a filológia nem pusztán szövegmagyarázat, hanem történeti tudomány, amely a szövegeket keletkezésük társadalmi és kulturális környezetében vizsgálja.

A 19. századi filológia egyik legfontosabb gyakorlata a kolláció, vagyis a kéziratok szisztematikus összevetése lett. Ennek csúcspontja Karl Lachmann módszere volt. A Lachmann-módszer abból indult ki, hogy a kéziratok rokonsági viszonyban állnak egymással, és egy „családfába” (stemma codicum) rendezhetők. E módszer célja az elveszett összöveg rekonstruálása volt. Ez az időszak hozta el a nemzeti nyelvű szövegek tudományos vizsgálatát is. A filológia szerepet kapott a nemzeti identitás kialakításában: például a középkori eposzok, népdalok és krónikák kritikai kiadásai a nemzeti kultúra alapidokumentumaivá váltak. A filológia így a nemzeti tudományosság egyik alappillérvé lett.

4. A modern nyelvek filológiája és Bédier munkássága

A 19–20. század fordulóján a filológia már nemcsak az antik nyelvekre, hanem a modern nyelvekre is kiterjedt. A francia, német, angol és más nemzeti irodalmak szöveghagyománya azonban sokkal összetettebbnek bizonyult.

Ebben a kontextusban vált jelentőssé Joseph Bédier munkássága. Bédier kritikával illette a Lachmann-módszert, mert szerinte a kéziratok hagyománya gyakran nem írható le egyértelmű leszármazási fával. Kutatásai során arra jutott, hogy a stemmák sokszor mesterségesek, és inkább a filológus konstrukciói.

Bédier a „legjobb kézirat” elvét javasolta: szerinte célszerű egy jól megőrzött, reprezentatív kéziratot alapul venni, és azt óvatosan javítani. Ez a megközelítés hangsúlyozta a filológus értelmező és döntéshozó szerepét, és nagy hatással volt a modern filológiai gondolkodásra.

5. A filológia szétválása irodalomtudományra és nyelvtudományra

A 19–20. században a filológia fokozatosan szétvált irodalomtudományra és nyelvtudományra. A nyelvtudomány egyre inkább a nyelv rendszerére, szerkezetére és történetére összpontosított (pl. összehasonlító nyelvészet,

strukturizmus), míg az irodalomtudomány az értelmezés, az esztétika és a poétika felé mozdult el.

Az irodalomtudományon belül számos irányzat alakult ki: hermeneutika, strukturizmus, narratológia, recepcióesztétika, kultúratudomány. A nyelvtudományban megjelent a szociolingvisztika, pszicholingvisztika és később a digitális nyelvészet.

Bár a klasszikus filológia egysége megbomlott, filológiai módszerek nélkül egyik tudomány sem működhetne. A szövegkritika, a történeti szemlélet és a pontos nyelvi elemzés ma is alapvető eszközök, akár digitális környezetben is.

II. A FILOLÓGIAI KUTATÁS TÁRGYA ÉS CÉLJA

1. A filológiai módszertan szerepe a nyelv- és irodalomtudományi kutatásban

A filológiai kutatás a nyelv- és irodalomtudomány egyik alapvető területe, amelynek középpontjában a szöveg áll mint történetileg, kulturálisan és nyelvileg meghatározott jelenség. A filológia hagyományosan a szövegek feltárására, értelmezésére és közvetítésére irányul, ugyanakkor a modern tudományos gondolkodásban mindinkább előtérbe kerül a módszertani reflexió igénye. Fóris Ágota szerint a tudományos kutatás minősége nagymértékben függ attól, mennyire tudatos a kutató a módszertani döntéseit illetően (Fóris 2008).

A módszertan nem pusztán eszköztár, hanem szemléleti keret, amely meghatározza a kutatás egészének logikáját. A filológiai kutatás esetében ez különösen hangsúlyos, mivel a szöveg mint kutatási tárgy rendkívül összetett: egyszerre hordoz nyelvi struktúrákat, jelentésrétegeket, stiláris sajátosságokat és kulturális utalásokat. A módszertani tudatosság hiánya könnyen vezethet esetleges elemzésekhez vagy nehezen ellenőrizhető következtetésekhez.

E módszertani kiadvány célja, hogy átfogó képet nyújtson a filológiai kutatás legfontosabb elméleti és gyakorlati kérdéseiről. A kötet elsősorban a nyelv- és irodalomtudományi MA-képzésben részt vevő hallgatók, valamint a tanárképzésben tanulók számára készült, ugyanakkor hasznos segédanyagként szolgálhat mindazoknak, akik filológiai kutatást végeznek vagy ilyen jellegű munkára készülnek.

A kiadvány szerkezete moduláris felépítésű, amely lehetővé teszi az egyes témák önálló feldolgozását, ugyanakkor biztosítja a fejezetek közötti logikai összefüggést. A modulok egymásra épülnek: a filológiai kutatás tárgyának és céljának meghatározásától a kutatási kérdések és hipotézisek kialakításán át az adatkezelésen, az elemzési módszereken és a kutatástervezésen keresztül jutnak el a tudományos kommunikáció kérdésköréig.

A módszertani kiadvány elméleti alapját Fóris Ágota Kutatásmódszertan a nyelvtudományban című munkája adja (Fóris 2008). A kötet szemlélete végigköveti azt az elvet, miszerint a tudományos kutatás nem lineáris, mechanikus folyamat, hanem reflektált döntések sorozata. Ennek megfelelően a fejezetek nem csupán leíró jellegűek, hanem minden esetben kitérnek a módszertani választások indoklására, korlátaira és pedagógiai vonatkozásaira is.

Kiemelt szerepet kap a kutatói reflexivitás kérdése. A filológiai kutatásban a kutató személye, előfeltevései és értelmezői pozíciója nem hagyható figyelmen kívül. A módszertani tudatosság egyik legfontosabb eleme annak felismerése, hogy az elemzés mindig bizonyos nézőpontból történik, és ezt a nézőpontot a tudományos szövegben láthatóvá kell tenni.

A kiadvány célja nem kész receptek nyújtása, hanem a módszertani gondolkodás fejlesztése. A bemutatott eljárások és példák irányt mutatnak, ugyanakkor hangsúlyozzák, hogy a filológiai kutatás minden esetben egyedi, a vizsgált anyaghoz és kutatási célhoz igazodó folyamat. A modulok végén megjelenő didaktikai szempontok és hallgatói gyakorlatjavaslatok ezt a szemléletet erősítik.

Összességében ez a módszertani kiadvány arra törekszik, hogy a filológiai kutatást mint tudatos, strukturált és reflektált tudományos tevékenységet mutassa be, amelyben az adat, az elemzés és az értelmezés egymást feltételező elemek.

A filológiai kutatás a nyelvi és irodalmi jelenségek tudományos igényű vizsgálatára irányul, amelynek középpontjában a szöveg áll mint történetileg és kulturálisan meghatározott nyelvi produktum. Fóris Ágota megközelítésében a filológia nem pusztán szövegértelmező gyakorlat, hanem komplex kutatási terület, amely magában foglalja az adatgyűjtést, az elemzést, az értelmezést és az eredmények tudományos közlését (Fóris 2008).

A módszertani tudatosság alapfeltétele annak, hogy a filológiai vizsgálat ne maradjon leíró jellegű, hanem rendszerezett, ellenőrizhető és reflektált tudományos tevékenységgé váljon. E modul célja, hogy bemutassa a filológiai

kutatás tárgyát, alapvető célkitűzéseit, valamint azt a szemléleti keretet, amelyben a kutató meghatározza saját vizsgálódásának irányát.

1.2. A filológiai kutatás tárgya

A filológiai kutatás elsődleges tárgya a szöveg. A szöveg azonban nem elszigetelt egységként jelenik meg, hanem mindig történeti, társadalmi és kulturális kontextusban értelmezhető. Fóris hangsúlyozza, hogy a filológiai vizsgálat tárgya lehet egyetlen mű, egy szerző életműve, egy műfaj, egy korszak nyelvhasználata vagy akár egy tematikusan szervezett szövegkorpus (Fóris 2008).

A szöveghez kapcsolódóan vizsgálható a nyelvi forma, a jelentésstruktúra, a stiláris megoldások, valamint az intertextuális kapcsolatok rendszere. A filológiai kutatás ezen túlmenően kiterjedhet a kéziratok hagyományra, a szövegkiadások összevetésére, illetve a változatok kritikai elemzésére is.

A kutatás tárgyának meghatározása mindig a kutató döntése, amelyet a vizsgálati cél, az elérhető források és a választott módszertani keret együttesen befolyásolnak. A pontos tárgymeghatározás elengedhetetlen ahhoz, hogy a kutatás fókuszált maradjon, és elkerülhető legyen az indokolatlan tematizálás.

1.3. A filológiai kutatás célrendszere

A filológiai kutatás alapvető célja a nyelvi és irodalmi jelenségek tudományos igényű feltárása és értelmezése. Fóris szerint a kutatás céljai több szinten értelmezhetők: egyrészt leíró jellegűek (adatok feltárása, rendszerezése), másrészt magyarázó funkciót töltenek be (összefüggések feltárása, mintázatok azonosítása), harmadrészt értelmező szerepük van (jelentések kontextuális elemzése).

A kutatási cél kijelölése meghatározza az egész vizsgálati folyamatot: befolyásolja az adatgyűjtés módját, az elemzési eljárásokat, valamint az eredmények bemutatásának formáját. A jól megfogalmazott cél konkrét, reális és módszertanilag megalapozott, továbbá összhangban áll a választott elméleti kerettel.

A filológiai kutatás nem öncélú tevékenység. Eredményei hozzájárulnak a nyelvtudomány és az irodalomtudomány fejlődéséhez, valamint a kulturális örökség megőrzéséhez és újraértelmezéséhez.

A filológiai kutatás céljai nem egységesek, hanem több szinten értelmezhetők. Fóris (2008) megkülönbözteti az alapkutatási és az alkalmazott kutatási célokat, amelyek a filológiai munkában gyakran egymással párhuzamosan jelennek meg. Az alapkutatás elsősorban a nyelvi és irodalmi jelenségek feltárására és rendszerezésére irányul, míg az alkalmazott célok a kutatási eredmények gyakorlati hasznosíthatóságát hangsúlyozzák.

A filológiai vizsgálatok alkalmazott dimenziója különösen hangsúlyos az oktatásban és a pedagógiai gyakorlatban. A szövegelemzési eredmények hozzájárulhatnak a tananyagfejlesztéshez, a szövegértési kompetenciák fejlesztéséhez, valamint az irodalmi művek korszerű értelmezéséhez. Fóris rámutat arra, hogy a tudományos kutatás és az oktatás közötti kapcsolat nem egyirányú: a pedagógiai tapasztalatok gyakran új kutatási kérdéseket vetnek fel (Fóris 2008).

A kutatási célok tudatos differenciálása segíti a kutatót abban, hogy munkáját reális elvárások mentén szervezze meg, és elkerülje a túlzott általánosításokat.

A filológiai kutatás egyik legnagyobb kihívása a kutatási tárgy megfelelő lehatárolása. A szövegek sokrétűsége és komplexitása miatt fennáll annak veszélye, hogy a vizsgálat túl széles spektrumot ölel fel, ami a kutatás felszínességéhez vezethet. Fóris hangsúlyozza, hogy a tudatos lehatárolás nem szűkíti, hanem éppen megerősíti a kutatás tudományos értékét (Fóris 2008).

A lehatárolás történhet időbeli, tematikus, műfaji vagy nyelvi szempontok alapján. A kutatónak minden esetben indokolnia kell, miért éppen az adott szempontokat választotta, és ezek milyen következményekkel járnak az eredmények értelmezésére nézve. A jól megválasztott kutatási keret lehetővé teszi az alapos elemzést és az érvényes következtetések levonását.

1.4. A kutatói perspektíva szerepe

A kutató személye nem választható el teljes mértékben a kutatás tárgyától. A vizsgálati szempontok kiválasztása, az adatok értelmezése és az eredmények bemutatása mind reflektált döntések eredményei. A módszertani tudatosság egyik kulcseleme éppen annak felismerése, hogy a kutatás mindig bizonyos perspektívából történik.

A kutatói reflexivitás azt jelenti, hogy a vizsgálat során folyamatosan tudatosítani kell saját előfeltevéseinket, valamint azt, hogy ezek miként befolyásolják az elemzést. Ez különösen fontos a filológiai munkában, ahol az értelmezés elkerülhetetlenül szubjektív elemeket is tartalmaz.

1.5. A filológiai kutatások módszertana tárgy szerepe a filológusképzésben

A filológiai kutatás-módszertan elsajátítása nemcsak tudományos kompetenciát jelent, hanem a kritikai gondolkodás fejlesztésének eszköze is. A hallgatók számára a kutatási tárgy és cél tudatos meghatározása segít abban, hogy későbbi szakmai munkájuk során reflektáltan viszonyuljanak a szövegekhez.

A módszertani képzés során fontos szerepet kap az önálló kutatási feladatok megoldása, a forráskritika gyakorlása és az elemzési eredmények világos megfogalmazása. Ezek a készségek a pedagógusi pályán is hasznosulnak, hiszen elősegítik a tananyag kritikus feldolgozását és a tanulók értelmező gondolkodásának fejlesztését.

A filológiai kutatás tárgya és célja szoros egységet alkot. A kutatási folyamat sikeressége nagymértékben függ attól, mennyire világosan határozza meg a kutató vizsgálata fókuszát, valamint mennyire tudatosan választja meg módszertani eszközeit. Főris Ágota megközelítése rámutat arra, hogy a filológia komplex tudományterület, amelyben az adatgyűjtés, az elemzés és az értelmezés egymást kiegészítő tevékenységek.

Ez a modul megalapozza a további fejezeteket, amelyek részletesen tárgyalják majd a kutatási kérdések kialakítását, az adatok kezelését, az elemzési módszereket és a tudományos kommunikáció formáit.

A filológiai kutatás tárgyának meghatározása nem választható el az alkalmazott elméleti kerettől. Fóris Ágota hangsúlyozza, hogy a kutatás mindig valamely tudományos paradigma keretében zajlik, még akkor is, ha a kutató ezt nem mindig reflektálja explicit módon (Fóris 2008). A filológiai vizsgálatok esetében ez különösen fontos, mivel a szöveghez való viszony, az értelmezés módja és az elemzési szempontok nagymértékben függenek az elméleti háttértől.

A filológia hagyományosan leíró és történeti irányultságú tudományterület, ugyanakkor a modern nyelv- és irodalomtudomány számos új megközelítést integrált. Ezek közé tartoznak a strukturalista, funkcionális, pragmatikai és diskurzuselemzési irányzatok, amelyek új szempontokat kínálnak a szöveg vizsgálatához. Fóris szerint a módszertani tudatosság egyik alapfeltétele annak felismerése, hogy az alkalmazott elméleti keret befolyásolja a kutatás kérdésfeltevését és eredményeit (Fóris 2008).

A kutató feladata ezért nem csupán az adatok elemzése, hanem annak bemutatása is, hogy milyen elméleti megfontolások alapján választotta meg vizsgálati szempontjait. Ez a reflexió növeli a kutatás átláthatóságát és tudományos értékét.

A filológiai kutatás-módszertan oktatásában különösen fontos a kutatási tárgy és cél tudatosításának gyakorlati megközelítése. A hallgatók számára hasznos módszer lehet például egy rövid szövegrészlet elemzése különböző kutatási célok mentén. Ez a gyakorlat jól szemlélteti, hogy ugyanaz a szöveg eltérő kutatási kérdések esetén más-más értelmezési lehetőségeket kínál.

A hallgatói feladatok során érdemes hangsúlyt fektetni a kutatási cél megfogalmazására, a releváns adatok kiválasztására és az elemzési szempontok indoklására. Ezek a gyakorlatok hozzájárulnak a módszertani tudatosság kialakításához, valamint fejlesztik az önálló tudományos gondolkodást.

A filológiai kutatás tárgya és célja nem statikus kategóriák, hanem egymással kölcsönhatásban álló, dinamikusan alakuló tényezők. Fóris Ágota módszertani megközelítése alapján a tudatos kutatói döntések, az elméleti reflexió és a pedagógiai alkalmazhatóság együttesen biztosítják a filológiai kutatás tudományos érvényességét (Fóris 2008).

III. KUTATÁSI KERDESEK ES HIPOTÉZISALKOTÁS A FILOLÓGIAI VIZSGÁLATOKBAN

A filológiai kutatás egyik legmeghatározóbb lépése a kutatási kérdések megfogalmazása. Fóris Ágota hangsúlyozza, hogy minden tudományos vizsgálat alapja egy világosan körülhatárolt problémafelvetés, amely kijelöli az adatgyűjtés irányát, meghatározza az alkalmazott módszereket, valamint befolyásolja az eredmények értelmezését (Fóris 2008).

A kutatási kérdés nem pusztán formai elem, hanem a teljes kutatási folyamat szervező elve. Enélkül a vizsgálat könnyen leíró jellegűvé válhat, elveszítheti fókuszát, és nem vezet általánosítható következtetésekhöz.

E modul célja annak bemutatása, miként alakíthatók ki releváns kutatási kérdések a filológiai munkában, valamint hogyan kapcsolódik ehhez a hipotézisalkotás folyamata.

3.1. A kutatási probléma meghatározása

A filológiai kutatás mindig egy konkrét problémából indul ki. Ez lehet egy szövegértelmezési bizonytalanság, egy nyelvi jelenség rendszerszintű vizsgálata, egy műfaji sajátosság feltárása vagy egy történeti változás elemzése. Fóris szerint a kutatási probléma akkor tekinthető megfelelően megfogalmazottnak, ha pontosan kijelöli a vizsgálat tárgyát, és egyértelműen megnevezi azt a hiányt vagy ellentmondást, amely indokolttá teszi a kutatást.

A problémafelvetés során a kutató áttekinti a releváns szakirodalmat, feltérképezi a korábbi eredményeket, és meghatározza saját vizsgálatának helyét a tudományos diskurzusban. Ez a lépés biztosítja, hogy a kutatás ne ismétlje mechanikusan a meglévő megállapításokat, hanem új szempontokat vagy pontosításokat kínáljon.

A kutatási probléma megfogalmazásának alapvető követelménye az egyértelműség. A túl tág vagy homályos probléma nem alkalmas célzott vizsgálatra, míg a túl szűk kérdés korlátozhatja az értelmezési lehetőségeket.

3.2. Kutatási kérdések megfogalmazása

A kutatási kérdések a problémafelvetés konkretizálásai: ezeknek világosnak, megválaszolhatónak és módszertanilag megalapozottnak kell lenniük. A jó kutatási kérdés összhangban áll az elérhető adatokkal és a választott elemzési eljárásokkal.

A filológiai kutatásban gyakoriak az alábbi típusú kérdések:

- milyen nyelvi vagy stiláris sajátosságok jellemzik a vizsgált szöveget;
- milyen történeti vagy kulturális kontextusban értelmezhető egy adott mű;
- milyen változások figyelhetők meg egy adott nyelvi jelenség időbeli alakulásában,

- milyen jelenségek figyelhetők meg a nyelvben és a nyelvhasználatban (különböző nyelvészeti paradigmák rendszerein belül megközelítve).

- hogyan épülnek fel a jelentésrétegek egy irodalmi szövegben, stb.

A kutatási kérdések hierarchikus rendszerbe rendezhetők: egy fő kérdéshez több alárendelt részprobléma kapcsolódhat. Ez a struktúra segíti az elemzés logikus felépítését és az eredmények koherens bemutatását.

3.3. A hipotézis szerepe a filológiai kutatásban

A hipotézis előzetes feltételezés, amely a kutatási kérdésekre adott ideiglenes válaszként értelmezhető. Fóris szerint a hipotézis nem végleges állítás, hanem olyan munkafogalom, amely irányt ad az adatgyűjtésnek és az elemzésnek.

A filológiai kutatásban a hipotézis gyakran kvalitatív jellegű, vagyis nem statisztikai bizonyításon alapul, hanem értelmezési keretet kínál. Például feltételezhető, hogy egy szerző nyelvhasználata összefügg bizonyos tematikus elemekkel, vagy hogy egy műfaj sajátos stiláris jegyeket hordoz.

A hipotézisek megfogalmazásakor fontos, hogy azok ellenőrizhetők legyenek. A kutató feladata annak bemutatása, hogy az elemzett adatok miként támasztják alá vagy cáfolják az előzetes feltételezéseket. Ha egy hipotézis nem igazolódik be, ez ugyanolyan tudományosan releváns eredmény lehet.

3.4. A kutatási kérdések és az adatgyűjtés kapcsolata

A kutatási kérdések közvetlenül meghatározzák az adatgyűjtés módját. Főként rámutat arra, hogy az adat soha nem semleges: mindig a kutatási céloknak megfelelően kerül kiválasztásra. Ez különösen igaz a filológiai vizsgálatokra, ahol a szöveganyag rendkívül gazdag, és tudatos szelekció nélkül kezelhetetlenné válna.

A kutató a kérdések alapján dönti el, hogy milyen típusú forrásokat használ, milyen időbeli vagy tematikus keretek között mozog, valamint milyen részletességgel végzi az elemzést. A jól megfogalmazott kutatási kérdés biztosítja, hogy az adatgyűjtés célirányos legyen, és valóban hozzájáruljon a probléma megoldásához.

A hallgatók számára a kutatási kérdések megfogalmazása gyakran a legnehezebb feladat. A módszertani képzés egyik alapvető célja, hogy megtanítsa a problémacentrikus gondolkodást. Ennek része a szakirodalom kritikus olvasása, a releváns jelenségek azonosítása és az önálló kérdésfeltevés gyakorlása.

A kutatási kérdések kidolgozása hozzájárul az analitikus készségek fejlődéséhez, valamint segíti a reflektált szövegértést. Ezek a kompetenciák később a gyakorlatban is hasznosulnak.

A kutatási kérdések és hipotézisek alkotják a filológiai vizsgálat gerincét. Meghatározzák az adatgyűjtés irányát, strukturálják az elemzést, és keretet adnak az értelmezésnek. A tudatos problémafelvetés és a reflektált hipotézisalkotás nélkülözhetetlen feltétele annak, hogy a filológiai kutatás valódi tudományos értéket képviseljen.

3.5. A kutatási kérdések tudományos funkciója

A kutatási kérdések nem csupán technikai elemei a filológiai vizsgálatnak, hanem a tudományos gondolkodás strukturáló eszközei. A jól megfogalmazott kutatási kérdés képes összekapcsolni az elméleti keretet, az adatgyűjtést és az elemzési módszereket, ezáltal biztosítva a kutatás belső koherenciáját (Fóris 2008).

A filológiai kutatásban a kérdésfeltevés különösen nagy jelentőséggel bír, mivel a szövegek sokrétű értelmezési lehetőségeket kínálnak. A tudatos kérdésfeltevés segít elkerülni az esetleges, intuitív elemzést, és a vizsgálatot ellenőrizhető tudományos keretbe helyezi. A kutatási kérdés egyben kijelöli a vizsgálat határait is, meghatározva, hogy mi tartozik a kutatás körébe, és mi marad azon kívül.

3.6. A kutatási kérdések típusai filológiai vizsgálatokban

Fóris (2008) alapján a filológiai kutatásban megkülönböztethetők leíró, magyarázó és értelmező kutatási kérdések. A leíró kérdések arra irányulnak, hogy milyen nyelvi vagy stiláris jelenségek figyelhetők meg egy adott szövegben vagy korpuszban. Ezek a kérdések gyakran az elemzés kiindulópontját jelentik.

A magyarázó kérdések célja az összefüggések feltárása. Ilyen esetekben a kutató arra keresi a választ, hogy miért jelennek meg bizonyos jelenségek, illetve milyen tényezők befolyásolják azok kialakulását. Az értelmező kérdések pedig a jelentésrétegek feltárására irányulnak, különösen az irodalmi filológia területén.

E kérdéstípusok nem zárják ki egymást: egy filológiai kutatás gyakran többféle kérdésre keres választ, egymásra épülő módon.

3.7. A hipotézisalkotás elméleti megalapozása

A hipotézisalkotás a kutatási kérdésekhez szorosan kapcsolódó módszertani lépés. Fóris hangsúlyozza, hogy a hipotézis nem előítélet vagy elvárás, hanem tudatosan megfogalmazott feltételezés, amely az elemzés során ellenőrzésre kerül (Fóris 2008).

A filológiai kutatásban a hipotézisek gyakran kvalitatív jellegűek, és értelmezési irányt jelölnek ki. A kutató feladata annak bemutatása, hogy az elemzett adatok milyen mértékben támasztják alá az előzetes feltételezéseket, illetve szükség esetén hogyan módosítják azokat. Ez a rugalmasság a módszertani tudatosság egyik alapvető eleme.

3.8. A hipotézisek ellenőrizhetősége és korlátai

A tudományos hipotézis egyik legfontosabb jellemzője az ellenőrizhetőség. Fóris (2008) szerint a kutatónak világosan meg kell jelölnie, milyen adatok és milyen elemzési eljárások alapján kívánja ellenőrizni feltételezéseit. Ez különösen fontos a filológiai kutatásban, ahol az értelmezések gyakran többféle olvasatot tesznek lehetővé.

A hipotézisek korlátainak tudatosítása hozzájárul a kutatás hitelességéhez. A kutatónak jeleznie kell, hogy eredményei milyen keretek között érvényesek, és milyen további vizsgálatok lennének szükségesek az általánosításhoz.

A módszertani képzésben a kutatási kérdések és hipotézisek megfogalmazásának gyakorlása kiemelt szerepet kap. A hallgatók számára hasznos feladat lehet egy rövid szöveghez többféle kutatási kérdés megfogalmazása, majd azok módszertani összevetése. Ez a gyakorlat jól szemlélteti, hogy a kérdésfeltevés miként befolyásolja az elemzés irányát és mélységét.

A kutatási kérdések és hipotézisek alkotják a filológiai kutatás szervező elvét. Fóris Ágota megközelítése alapján a tudatos kérdésfeltevés és az ellenőrizhető hipotézisalkotás biztosítja, hogy a filológiai vizsgálat ne maradjon leíró szinten, hanem módszertanilag megalapozott tudományos eredményekhez vezessen (Fóris 2008).

IV. ADAT ES FORRÁS A FILOLÓGIÁBAN

A filológiai kutatás egyik alapfogalma az adat. Adatnak tekinthető minden olyan nyelvi vagy irodalmi jelenség, amely a kutatás tárgyát képezi, és amely elemzésre alkalmas formában hozzáférhető. A tudományos adat nem pusztán illusztratív példa, hanem a megismerési folyamat alapegysége, amelyre a kutató érvelése épül.

A filológiai vizsgálatok sajátossága, hogy az adat mindig szöveghez kötött, ugyanakkor a szöveg önmagában nem elegendő: annak történeti, kulturális és nyelvi kontextusa is a kutatás részét képezi. E modul célja annak bemutatása, miként értelmezhető az adat fogalma a filológiában, valamint hogyan kapcsolódik ehhez a forráskezelés módszertana.

4.1. A tudományos adat fogalma

Fóris (2008) hangsúlyozza, hogy a tudományos adat mindig értelmezett adat. Nem létezik „nyers” adat a szó szoros értelmében, mivel minden adat a kutatási kérdések és az elméleti keret fényében nyeri el jelentőségét. Ugyanaz a nyelvi jelenség különböző kutatásokban eltérő funkciót tölthet be, attól függően, milyen problémára keres választ a kutató.

A filológiai kutatásban az adat lehet egyetlen szóalak, mondatszerkezet, stiláris megoldás vagy akár teljes szövegtörzset. Az adat tudományos státuszát nem mérete, hanem relevanciája határozza meg. A kutató feladata annak eldöntése, hogy mely jelenségek alkalmasak a vizsgált probléma megvilágítására.

Az adat kiválasztása tudatos folyamat, amely során a kutató előre rögzített szempontok alapján szűri az anyagot. Ez biztosítja, hogy az elemzés ne esetleges példákra alapuljon, hanem módszertanilag megalapozott mintán.

4.2.. Primer és szekunder adatok

Fóris megkülönbözteti a primer és szekunder adatokat (Fóris 2008). Primer adatnak számít maga a vizsgált szöveg vagy nyelvi jelenség, míg szekunder

adatnak tekinthetők a korábbi kutatások eredményei, értelmezései és szakirodalmi megállapításai.

A filológiai kutatás sajátossága, hogy e két adattípus szoros kapcsolatban áll egymással. Az új elemzések rendszerint korábbi megközelítésekre épülnek, ugyanakkor lehetőséget adnak azok pontosítására vagy újraértelmezésére. A szakirodalom kritikus feldolgozása ezért elengedhetetlen része a kutatási folyamatnak.

A szekunder adatok nem helyettesítik a primer források elemzését, hanem értelmezési keretet biztosítanak hozzá. A kutató feladata annak bemutatása, hogy saját eredményei miként illeszkednek a meglévő tudományos diskurzusba.

4.3. Források és dokumentálás

A filológiai kutatás forrásai sokfélék lehetnek: kéziratok, nyomtatott szövegek, hanganyagok, digitális adatbázisok és korpuszok. A források pontos dokumentálása a tudományos munka alapfeltétele.

Minden adatot egyértelműen azonosítható módon kell közölni, megjelölve annak eredetét, keletkezési idejét és elérhetőségét. Ez biztosítja az ellenőrizhetőséget, amely a tudományos objektivitás egyik legfontosabb kritériuma.

A forráskezelés során külön figyelmet kell fordítani a szövegvariánsokra, a kiadások közötti eltérésekre és a szerkesztői beavatkozásokra. Ezek a tényezők jelentősen befolyásolhatják az elemzés eredményeit.

4.4. Reprezentativitás és mintaválasztás

Fóris rámutat arra, hogy az adatkiválasztás mindig torzítás veszélyét hordozza magában (Fóris 2008). Ezért különösen fontos a minta tudatos kialakítása és annak reflektált bemutatása. A kutatónak világossá kell tennie, milyen szempontok alapján választotta ki vizsgálati anyagát, és milyen korlátai vannak az általánosíthatóságnak.

A reprezentativitás nem feltétlenül statisztikai értelemben értendő, hanem arra utal, hogy az adatállomány mennyiben alkalmas a kutatási kérdések megválaszolására. A filológiai kutatásban gyakran kvalitatív mintaválasztás történik, amely a jelenségek mélyebb megértését szolgálja.

A hallgatók számára az adat és forrás fogalmának megértése kulcsfontosságú. A módszertani képzés során hangsúlyt kell fektetni az önálló adatgyűjtés gyakorlására, a forráskritika elsajátítására és a dokumentálás szabályainak megismerésére. A filológiai adatkezelés tanítása hozzájárul a kritikai gondolkodás fejlődéséhez, valamint megalapozza a későbbi tudományos és pedagógiai tevékenységet.

A tudományos adat a filológiában nem statikus nyersanyag, hanem értelmezési folyamatokba ágyazott kutatási elem. Az adat tudományos jelentősége a módszertanilag megalapozott kiválasztásban, dokumentálásban és elemzésben rejlik (Fóris 2008). A forráskezelés és a reprezentativitás tudatosítása nélkülözhetetlen feltétele a hiteles filológiai kutatásnak.

A filológiai kutatásban az adat nem tekinthető pusztán objektív módon adott jelenségnek. Fóris Ágota rámutat arra, hogy minden adat a kutató értelmező tevékenysége révén válik tudományos adattá (Fóris 2008). Ez azt jelenti, hogy az adat kiválasztása, rendszerezése és bemutatása mindig elméleti és módszertani döntések eredménye. A szövegek vizsgálata során a kutató nem a teljes anyagot kezeli egyszerre, hanem bizonyos jelenségeket emel ki, amelyek relevánsak a kutatási kérdések szempontjából. Ez a szelekció szükségszerű, ugyanakkor felelősséggel jár, hiszen befolyásolja az elemzés eredményeit. A módszertani tudatosság egyik kulcseleme éppen annak felismerése, hogy az adat nem „talált tárgy”, hanem tudatosan kialakított kutatási egység.

4.5. Forráskritika és hitelesség

A filológiai kutatás egyik alapvető módszertani követelménye a forráskritika. A kutatónak minden esetben vizsgálnia kell a források eredetét, megbízhatóságát és

kontextusát. Ez különösen fontos történeti szövegek esetében, ahol a kéziratok, kiadások és másodlagos feldolgozások között jelentős eltérések fordulhatnak elő.

A forráskritika magában foglalja a szövegvariánsok összevetését, a szerkesztői beavatkozások felismerését, valamint a keletkezési körülmények feltárását. Ezek az elemzési lépések hozzájárulnak ahhoz, hogy a kutató megalapozott következtetéseket vonjon le, és elkerülje a téves értelmezéseket.

4.6. Digitális források és korpuszok szerepe

A modern filológiai kutatás egyre nagyobb mértékben támaszkodik digitális forrásokra és szövegtörzsekre. Ezek az eszközök új lehetőségeket teremtenek az adatgyűjtés és elemzés terén, ugyanakkor új módszertani kihívásokat is jelentenek (Fóris 2008).

A digitális korpuszok lehetővé teszik nagy mennyiségű szöveg gyors feldolgozását, valamint statisztikai jellegű megközelítések alkalmazását. Ugyanakkor a kutatóknak tudatosítani kell e források korlátait, például a korpusz összeállításának szempontjait vagy a szövegek reprezentativitását. A digitális adatkezelés nem helyettesíti a filológiai alaposítást, hanem kiegészíti azt.

4.7. Az adatkezelés dokumentálása

A tudományos adatkezelés elengedhetetlen része a pontos dokumentálás. A kutatóknak világosan jeleznie kell, milyen eljárásokkal gyűjtötte és rendszerezte adatait, valamint milyen kritériumok alapján válogatta ki a vizsgálati anyagot.

Ez a dokumentálás biztosítja az elemzés átláthatóságát és reprodukálhatóságát. A filológiai kutatásban különösen fontos a források pontos megjelölése, valamint az elemzési lépések részletes bemutatása, mivel ezek teszik lehetővé más kutatók számára az eredmények ellenőrzését.

Egy filológiai kutatás során például egy adott korszak sajtónyelvének vizsgálata esetén a kutató először meghatározza a vizsgált időszakot és forrásokat, majd kiválasztja azokat a szövegeket, amelyek a kutatási kérdések szempontjából

relevánsak. Ezt követően rendszerezi az adatokat, és kialakítja az elemzési kategóriákat.

Az ilyen jellegű tervezett adatgyűjtés biztosítja, hogy az elemzés nem esetleges példákra alapul, hanem módszertanilag megalapozott mintára épül.

Az adat és forrás fogalmának tudatos kezelése a filológiai kutatás alapfeltétele. Fóris Ágota megközelítése szerint az adat nem statikus nyersanyag, hanem értelmezési folyamatokba ágyazott kutatási elem, amelynek kiválasztása és feldolgozása módszertani felelősséggel jár (Fóris 2008).

V. ELEMZESI MÓDSZEREK A FILOLÓGIAI KUTATÁSBAN

A filológiai kutatás központi eleme az elemzés, amelynek során a kutató a kiválasztott adatokat módszertanilag megalapozott eljárások segítségével vizsgálja. Az elemzési módszer megválasztása nem technikai részletkérdés, hanem a kutatás egészének értelmezési keretét határozza meg (Fóris 2008). Az alkalmazott módszer közvetlen hatással van arra, milyen típusú eredmények születnek, és milyen következtetések vonhatók le.

A filológiai vizsgálatok sajátossága, hogy az elemzés gyakran kvalitatív jellegű, ugyanakkor rendszerezett, ellenőrizhető és reflektált eljárásokat igényel. E modul célja az elemzési módszerek főbb típusainak bemutatása, valamint azok filológiai alkalmazhatóságának ismertetése.

5.1. Leíró elemzés

A leíró elemzés a filológiai kutatás egyik alapvető módszere. A leírás nem pusztán felsorolást jelent, hanem a nyelvi és stiláris jelenségek tudatos rendszerezését. A leíró elemzés célja az adatok strukturált bemutatása, amely megalapozza a további értelmezést. A leíró megközelítés különösen fontos a nyelvtörténeti és stilisztikai vizsgálatokban, ahol a jelenségek pontos rögzítése nélkülözhetetlen. A módszer előnye, hogy objektív kiindulópontot biztosít, ugyanakkor önmagában nem elegendő a mélyebb összefüggések feltárására.

5.2. Összehasonlító elemzés

Az összehasonlító elemzés célja a hasonlóságok és különbségek feltárása különböző szövegek, szövegváltozatok vagy nyelvi jelenségek között. Az összehasonlítás csak akkor tekinthető tudományosan megalapozottnak, ha világos szempontok szerint történik.

A filológiai gyakorlatban az összehasonlító elemzés alkalmazható például különböző kiadások vizsgálatára, szerzői stílusjegyek azonosítására vagy műfaji

sajátosságok feltárására. A módszer lehetővé teszi a változások és állandóságok kimutatását, valamint hozzájárul a történeti folyamatok megértéséhez.

5.3. Értelmező elemzés

Az értelmező elemzés a filológiai kutatás egyik legösszetettebb módszere. Az értelmezés mindig elméleti keretbe ágyazott tevékenység, amely során a kutató jelentéseket rendel az elemzett jelenségekhez (Fóris 2008).

Az értelmező megközelítés különösen jellemző az irodalomtudományi filológiára, ahol a szöveg jelentésrétegeinek feltárása áll a középpontban. A módszer alkalmazása megköveteli a kutatói reflexivitást, valamint azt, hogy az értelmezések világosan elkülönüljenek a leíró megállapításoktól.

5.4. Kontextuális elemzés

A kontextuális elemzés a szöveg és környezete közötti kapcsolatok vizsgálatára irányul. Fóris rámutat arra, hogy a filológiai elemzés nem választható el a történeti, társadalmi és kulturális háttértől (Fóris 2008). A módszer alkalmazása során a kutató figyelembe veszi a szöveg keletkezési körülményeit, műfaji sajátosságait, valamint az intertextuális kapcsolatrendszerét. A kontextuális elemzés hozzájárul a jelentések árnyaltabb megértéséhez, és segít elkerülni az anakronisztikus értelmezéseket.

5.5. Elemzési módszerek kombinálása

A filológiai kutatásban ritkán alkalmazható egyetlen módszer önmagában. Az elemzési eljárások kombinálása lehetővé teszi a vizsgált jelenségek komplex megközelítését. A leíró, összehasonlító és értelmező elemzés együttes alkalmazása növeli a kutatás érvényességét, ugyanakkor megköveteli a módszertani tudatosságot. A kutatónak minden esetben indokolnia kell, miért választotta az adott módszereket, és ezek miként járulnak hozzá a kutatási célok eléréséhez.

Az elemzési módszerek tanítása a filológiai képzés alapvető része. A hallgatók számára fontos, hogy megértsék a különböző módszerek funkcióját, valamint azt,

mikor és hogyan alkalmazhatók. A módszertani gyakorlatok során fejleszhető az analitikus gondolkodás, a kritikai olvasás és az önálló értelmezés képessége.

Az elemzési módszerek megválasztása meghatározó szerepet játszik a filológiai kutatás minőségében. A tudatos módszerválasztás és a reflektált elemzés biztosítja, hogy a filológiai vizsgálat ne maradjon leíró szinten, hanem tudományosan megalapozott értelmezésekhez vezessen (Fóris 2008).

A filológiai kutatásban az elemzés nem pusztán technikai művelet, hanem komplex értelmezési folyamat. Az elemzés során a kutató aktívan konstruálja a jelentést, miközben az adatokat elméleti és módszertani keretbe illeszti. Ez azt jelenti, hogy az elemzés mindig reflektált tevékenység, amelyben a kutató döntései meghatározó szerepet játszanak.

Az elemzés célja nem csupán a jelenségek feltárása, hanem azok összefüggéseinek megvilágítása is. A filológiai gyakorlatban ez gyakran több lépcsőben történik: először a leíró szakaszban rögzítésre kerülnek a megfigyelések, majd ezek értelmező keretbe helyezése következik.

5.6. Minőségi (kvalitatív) elemzés a filológiai kutatásban

A filológiai vizsgálatok többsége kvalitatív jellegű. Fóris (2008) hangsúlyozza, hogy a minőségi elemzés célja a jelenségek mélyebb megértése, nem pedig pusztán számszerűsítése. A kvalitatív megközelítés lehetővé teszi a jelentésrétegek feltárását, valamint a szöveg stiláris és pragmatikai sajátosságainak elemzését.

A minőségi elemzés során a kutató kategóriákat alakít ki, amelyek segítségével rendszerezi az adatokat. Ezek a kategóriák nem előre adottak, hanem gyakran az elemzés során formálódnak, ami módszertani rugalmasságot igényel.

5.7. Kvantitatív elemek alkalmazása

Bár a filológiai kutatás, főleg az irodalomtudományi kutatások, alapvetően kvalitatív irányultságú, bizonyos esetekben kvantitatív elemek is megjelenhetnek. A statisztikai jellegű megközelítések kiegészíthetik a hagyományos filológiai

elemzést, különösen nagy szövegtömegek vizsgálata esetén. A kvantitatív adatok azonban önmagukban nem elegendők. A kutatónak minden esetben értelmeznie kell az eredményeket, és be kell ágyaznia azokat a tágabb filológiai kontextusba.

Fontos módszer lehet több nyelvtudományi paradigmához kapcsolódóan a kvantitatív elemzési módszer, például a szociolingvisztika, szociodialektológia, pszichilingvisztika tárgykörébe tartozó kutatások esetében a számszerűsített adatok elemzése bevett eljárás.

5.8. Az elemzési lépések dokumentálása

Az elemzési folyamat dokumentálása alapvető követelmény a tudományos munka során. A kutatónak részletesen ismertetnie kell az alkalmazott módszereket, az elemzési kategóriák kialakítását és az értelmezési döntéseket. Ez a transzparencia biztosítja, hogy más kutatók megértsék az elemzés menetét, és szükség esetén megismételhessék vagy továbbfejleszthessék azt. A filológiai kutatás hitelessége nagymértékben függ ettől az átláthatóságtól. Egy irodalmi szöveg vizsgálata során például a kutató dönthet úgy, hogy stilisztikai elemzést végez, kiegészítve kontextuális megközelítéssel. Ebben az esetben először azonosítja a domináns nyelvi eszközöket, majd ezeket a mű történeti és kulturális háttérében értelmezi. Az ilyen módszerkombináció lehetővé teszi a szöveg komplex megközelítését, és gazdagabb értelmezési eredményeket kínál. Egy szociolingvisztikai kutatás során például a kutató kiválasztja a vizsgálandó jelenséget, majd a mintát, amin a vizsgálatát végzi, rögzíti az adatközlők kiválasztásának és a mintavételnek a körülményeit, rögzíti a választott adatgyűjtési és elemzési módszereket.

Az elemzés a filológiai kutatás központi eleme. A tudatos módszerválasztás, a reflektált értelmezés és az átlátható dokumentálás biztosítja, hogy a filológiai vizsgálat tudományosan megalapozott eredményekhez vezessen.

VI. A FILOLÓGIAI KUTATÁS TERVEZÉSE ES MÓDSZERTANI LEPESEI

A filológiai kutatás sikeressége nagymértékben múlik a tudatos és átgondolt kutatástervezésen. A kutatás nem spontán tevékenység, hanem egymásra épülő, logikailag rendezett lépések sorozata, amelyben minden döntés módszertani következményekkel jár. A kutatástervezés célja az, hogy a vizsgálat folyamata átlátható, ellenőrizhető és szakmailag megalapozott legyen.

A filológiai kutatás különösen érzékeny terület ebből a szempontból, mivel a vizsgált anyag gyakran nagy terjedelmű, sokrétű és történetileg rétegzett. Megfelelő tervezés nélkül fennáll annak veszélye, hogy a kutatás szétesik, vagy leíró jellegű marad, anélkül hogy valódi tudományos hozzáadékkal járna.

6.1. A kutatástervezés folyamata

A kutatástervezés nem különül el élesen a kutatás többi szakaszától, hanem azokkal folyamatos kölcsönhatásban áll. A kutatási kérdések megfogalmazása, az adatgyűjtés módja és az elemzési eljárások kiválasztása egymást feltételező döntések.

A filológiai módszertanban a kutatástervezés során a kutató meghatározza:

- a vizsgálat tárgyát és célját,
- az alkalmazott elméleti keretet,
- a forrásanyag, az adatok körét,
- az elemzési módszereket,
- valamint az eredmények közlésének tervezett formáját.

E lépések tudatos rögzítése biztosítja, hogy a kutatás folyamata később is rekonstruálható legyen, ami a tudományos munka alapvető követelménye.

6.2. A kutatási folyamat szakaszai

A filológiai kutatás több egymást követő szakaszra bontható. Ezek közé sorolható a problémafelvetés, az adatgyűjtés, az elemzés, az értelmezés és az eredmények

közlése. Bár ezek a szakaszok elméletileg elkülöníthetők, a gyakorlatban gyakran átfedik egymást.

A kutatás kezdeti szakaszában a hangsúly a kutatási kérdések pontosításán és a szakirodalom feltérképezésén van. Ezt követi az adatgyűjtés, amely során a kutató kiválasztja és rendszerezi a vizsgálandó forrásokat. Az elemzési szakaszban az adatok módszertanilag megalapozott feldolgozása történik, míg az értelmezés során az eredmények elméleti kontextusba kerülnek.

A kutatási szakaszok közötti visszacsatolás különösen jellemző a filológiai munkára. Az elemzés során felmerülő új szempontok gyakran módosítják az eredeti kutatási kérdéseket, ami a módszertani rugalmasság szükségességére hívja fel a figyelmet.

6.3. Idő- és munkaszervezés a filológiai kutatásban: az ütemterv

A kutatástervezés fontos része az időkeretek és munkafázisok meghatározása. A filológiai kutatás időigényes folyamat, amely különösen nagy figyelmet igényel a forrásfeldolgozás és az elemzés során. A kutató számára elengedhetetlen a reális ütemterv kialakítása. Ennek hiányában fennáll annak veszélye, hogy a kutatás egyes szakaszai aránytalanul nagy hangsúlyt kapnak, míg mások elsikkadnak. A tudatos időgazdálkodás hozzájárul a kutatás kiegyensúlyozott előrehaladásához és az eredmények minőségéhez.

6.4. A módszertani döntések dokumentálása

A filológiai kutatás során hozott módszertani döntések dokumentálása a tudományos hitelesség alapfeltétele. A kutatónak világosan jeleznie kell, milyen szempontok alapján választotta ki adatait, milyen elemzési eljárásokat alkalmazott, és ezek milyen korlátokkal járnak. Ez a dokumentálás nem csupán formai követelmény, hanem a tudományos reflexivitás megnyilvánulása. A kutató ezzel lehetővé teszi, hogy mások megértsék, ellenőrizzék és szükség esetén továbbfejlesszék az alkalmazott módszereket.

Egy filológiai kutatás tervezése során például egy adott szerző műveinek stílár vizsgálatánál a kutató először kijelöli a vizsgált korpuszt, majd meghatározza azokat a nyelvi jelenségeket, amelyek elemzésre kerülnek. Ezt követően kiválasztja az alkalmazott módszereket, és rögzíti az elemzés menetét.

Az ilyen típusú tervezés biztosítja, hogy az elemzés nem esetleges példákra alapul, hanem módszertanilag megalapozott vizsgálatra épül.

Különösen fontos annak megértése, hogy a tudományos munka nem improvizatív tevékenység, hanem tudatos döntések sorozata. A módszertani képzés során a kutatástervezés gyakorlása hozzájárul az önálló gondolkodás és a kritikai szemlélet kialakulásához. A filológiai kutatás tervezése a tudományos munka alapja. Csak a módszertanilag tudatos kutatástervezés biztosítja, hogy a vizsgálat eredményei ellenőrizhetők, értelmezhetők és a tudományos diskurzusba beilleszthetők legyenek.

6.6 A kutatástervezés mint tudatos döntési folyamat

A filológiai kutatás tervezése nem adminisztratív előkészítő lépés, hanem a tudományos munka egyik legfontosabb szakasza. A kutatástervezés során hozott döntések alapvetően meghatározzák a kutatás minőségét, irányát és értelmezhetőségét (Fóris 2008). A nem kellően átgondolt tervezés következménye gyakran az, hogy az elemzés széttartóvá válik, vagy nem vezet világos következtetésekhez. A tervezési folyamat során a kutató reflektál saját céljaira, lehetőségeire és korlátaira. Ez különösen fontos a filológiai kutatásban, ahol a forrásanyag mennyisége és sokfélesége könnyen túlterhelheti a vizsgálatot.

6.7. Kutatási terv és módszertani vázlat

A kutatási terv a filológiai kutatás „forgatókönyvéként” értelmezhető. A kutatási terv tartalmazza a kutatás célját, a vizsgált anyag körét, az alkalmazott módszereket, valamint az egyes munkafázisok egymásra épülését.

A módszertani vázlat segít abban, hogy a kutató tudatosan haladjon előre, és elkerülje az esetleges kitérőket. A terv nem merev dokumentum, hanem rugalmas keret, amely a kutatás során módosulhat, amennyiben új szempontok vagy problémák merülnek fel.

Egy filológiai kutatás során például a kutató meghatározhatja, hogy az első szakaszban szakirodalmi áttekintést végez, ezt követi az adatgyűjtés és -rendszerezés, majd az elemzés és az értelmezés. Az ütemterv rögzítése segíti a munka strukturálását és az idő hatékony felhasználását.

Az ilyen jellegű tervezés különösen hasznos hallgatói kutatások esetében, ahol az időkeretek szűkösek, és a módszertani tudatosság még kialakulóban van.

A kutatástervezés oktatásában célszerű konkrét mintákon keresztül bemutatni a tervezési folyamatot. A hallgatók számára hasznos feladat lehet egy rövid kutatási terv készítése megadott témában, amelyben rögzítik a célokat, a forrásokat és a módszereket.

Ez a gyakorlat elősegíti az önálló gondolkodást, valamint megalapozza a későbbi szakdolgozati és kutatói munkát.

A filológiai kutatás tervezése a tudományos munka egyik legfontosabb szakasza. Fóris Ágota megközelítése szerint a tudatos kutatástervezés biztosítja, hogy a vizsgálat módszertanilag megalapozott, átlátható és szakmailag védhető legyen.

6.8. A kutatás megvalósíthatósága és korlátai

A filológiai kutatás tervezésekor elengedhetetlen a megvalósíthatóság vizsgálata. A kutatónak számolnia kell időbeli, forrásbeli és módszertani korlátokkal. A túlzottan ambiciózus tervek gyakran a kutatás minőségének rovására mennek.

A korlátok tudatosítása nem gyengeség, hanem a módszertani érettség jele. A kutató feladata annak bemutatása, hogy vizsgálata milyen keretek között érvényes, és mely területek igényelnének további kutatást.

6.9. Kutatásetikai szempontok a tervezés során

A kutatástervezés szakaszában etikai kérdések is felmerülnek. Fóris (2008) rámutat arra, hogy a kutatónak már a tervezés során figyelembe kell vennie az adatkezelés, a forráshasználat és az értelmezés etikai vonatkozásait.

A filológiai kutatás esetében ez különösen fontos a történeti szövegek, személyes dokumentumok vagy érzékeny tartalmak vizsgálatakor. Az etikai szempontok figyelmen kívül hagyása a kutatás hitelességét veszélyezteti.

Semmilyen formában nem élhet vissza a kutató az adatközlői személyes adataival, bejegyzésük nélkül a nevüket nem használhatja fel, biztosítania kell az elvárt anonimitást az elemzések és értelmezések során.

VII. A FILOLÓGIAI KUTATÁS EREDMENEINEK KÖZLESE ES A TUDOMÁNYOS KOMMUNIKÁCIÓ

A filológiai kutatás nem zárul le az elemzés befejezésével. A tudományos munka elengedhetetlen része az eredmények közlése, amely lehetővé teszi, hogy a kutatás bekapcsolódjon a szakmai diskurzusba. A publikáció minősége közvetlen összefüggésben áll a kutatás módszertani megalapozottságával.

A filológiai kutatás esetében a közlés különösen nagy felelősséggel jár, mivel a vizsgálatok gyakran történeti forrásokra, értelmezésekre és komplex adatapparátusra épülnek. A tudományos kommunikáció célja nem csupán az információátadás, hanem az érvelés, az értelmezés és az ellenőrizhetőség biztosítása.

7.1. A tudományos közlés funkciói

Fóris (2008) a tudományos közlés több funkcióját különíti el. Elsődleges funkciója az ismeretközlés, vagyis az új kutatási eredmények bemutatása. Emellett fontos szerepe van az érvelésnek, amely során a kutató bemutatja, hogyan jutott el megállapításaihoz, milyen módszereket alkalmazott, és ezek milyen korlátokkal járnak.

A tudományos kommunikáció további funkciója a szakmai párbeszéd elősegítése. A publikált kutatások vitát generálnak, új kérdéseket vetnek fel, és hozzájárulnak a tudományterület fejlődéséhez. A filológiai kutatásban ez különösen fontos, mivel az értelmezések gyakran többféle olvasatot tesznek lehetővé.

7.2. A tudományos közlés főbb műfajai

A filológiai kutatás eredményei különböző tudományos műfajokban kerülhetnek közlésre. A műfaj megválasztása mindig összefügg a kutatás céljával, terjedelmével és a kapott eredmények súlyával és terjedelmével.

A leggyakoribb publikációtípusok:

- tudományos folyóiratcikk,
- konferencia-előadás és tanulmánykötetben megjelenő írás,
- monográfia,
- kritikai szövegkiadás,
- recenzió és szakmai beszámoló.

Mindegyik műfaj sajátos szerkezeti és stiláris követelményeket támaszt. A folyóiratcikkek tömör érvelést és koncentrált adatkezelést igényelnek, míg a monográfiák lehetőséget adnak egy kutatási probléma részletes kibontására. A kritikai kiadások esetében a szöveg mellett a jegyzetapparátus és a kommentár is a tudományos közlés szerves része.

7.3. A tudományos szöveg felépítése

A tudományos szöveg szerkezete nem önkényes. Az átlátható felépítés segíti az érthetőséget és az ellenőrizhetőséget. A filológiai tanulmányok jellemzően bevezetésből, módszertani részből, elemzésből és összegzésből állnak.

A bevezetésben a kutató kijelöli a kutatási problémát és bemutatja annak relevanciáját. A módszertani részben ismerteti az alkalmazott eljárásokat, míg az elemzés során részletesen tárgyalja az adatokat. Az összegzés feladata az eredmények rendszerezése és a további kutatási irányok felvázolása.

7.4. Hivatkozás és forráskezelés

A tudományos kommunikáció egyik alapvető eleme a korrekt hivatkozás. Minden átvett gondolatot, adatot és idézetet pontosan meg kell jelölni. A filológiai kutatásban különösen nagy jelentősége van az elsődleges források precíz megadásának, valamint a szakirodalom kritikus kezelésének.

A hivatkozási gyakorlat nem csupán formai követelmény, hanem a tudományos etika része. A nem megfelelő forrásmegjelölés a kutatás hitelességét kérdőjelezi meg, és sérti a tudományos normákat.

A hivatkozás fajtái:

Szó szerinti hivatkozás: a hivatkozott szöveget idézőjelben kell feltüntetnünk. Kötelező az idézett mű azonosító adatainak megjelölése, beleértve az idézet helyének oldalszámát is.

Tartalmi hivatkozás: ilyenkor egy szerző gondolatait, megállapításait nem szó szerint használjuk, hanem saját szavainkkal dolgozzuk át, ám a forrás feltüntetése itt is szükséges, mivel nem saját gondolatainkat tartalmazza. Kötelező a forrás pontos megadása, a mű azonosító adatainak szabályszerű ismertetése.

Statisztikai adatok, táblázatok, diagramok hivatkozása: a statisztikai adatok közlésekor fontos minden számszerű adatot hivatkozással ellátnunk, hogy ellenőrizhető legyen. Kötelező a forrás pontos megadása.

A szakhivatkozásoknak többféle formája van, egy adott publikáción, műfajon belül a szerzőnek következetesen kell alkalmaznia a választott hivatkozási módot.

A Rákóczi Egyetem Filológia tanszékén használt két leggyakoribb hivatkozási forma a szövegközi, szövegrész utáni zárójeles (angolszász) hivatkozás és lábjegyzet (kontinentális, európai).

Bármelyik rendszert is választja, nagyon fontos, hogy legyen következetes, azaz egyazon dolgozatban a két rendszer ne keveredjen. A hivatkozott könyvek bibliográfiai adatait a címlapról írja le, ne a borítóról vagy a kötéstábláról.

Szövegközi hivatkozás :

A hivatkozás megjelenési formája szó szerinti hivatkozás esetén: (szerző, évszám, oldalszám), például (Csath, 2009, 56. o.), tartalmi hivatkozás esetén: (szerző, évszám), például (Buday, 2008).

A lábjegyzet egy szövegrészletet jelöl, amit az adott szövegoldalon használt hivatkozással helyezünk el a lap alján. A lábjegyzet tartalma lehet kiegészítő háttér információ, a szerző megjegyzése, illetve állításra vagy idézetre vonatkozó pontos hivatkozás - célja, hogy ne szakítsa meg a folyamatos gondolatmenetet az extra

információval. Ezt a formátumot szokták a legtöbbször alkalmazni. Jelölése: csillag (*) vagy felső indexben elhelyezett szövegrész végén egy számjegy (1).

A felhasznált szakirodalmi forrásokat a munka végén kötelező feltüntetni, megadni a bibliográfiai adataikat: (szerző(k), cím, megjelenés helye, kiadó, kiadás éve. A tételek sorrendje ABC-rendben történik, esetleg végezhetünk tematikus csoportosításokat: Könyvek/Monográfiák, Tanulmányok/Cikkek, Internetes források. Utóbbi esetben is az egyes tematikus csoportokon belül kövessük az ABC-rendet!

Internetes források esetén is kötelező a hivatkozás: Honlap neve (zárójelben a megnézés évszáma), pontos link beillesztése. Példa: WTO (2024) <http://www.world-tourism.org> Interneten olvasott tanulmány, cikk stb. esetén: Szerző neve: anyag címe. In: pontos URL cím (Letöltés: dátum)

7.5. Tudományos etika és felelősség

A filológiai kutatás eredményeinek közzlése etikai felelősséggel jár. A kutatónak kerülni kell a túlzott általánosításokat, valamint világosan jeleznie kell vizsgálata korlátait (Fóris 2008). Az eredmények torzított bemutatása vagy az adatok szelektív kezelése sérti a tudományos etika alapelveit.

A tudományos kommunikáció része az is, hogy a kutató nyitott marad a kritikára, és kész megvédeni állításait szakmai érvek alapján. Ez a hozzáállás biztosítja a tudományos diskurzus fejlődését. A tudományos kommunikáció tanítása a filológiai képzés egyik kulcsfontosságú területe. A hallgatóknak meg kell tanulniuk a tudományos műfajok sajátosságait, a hivatkozási technikákat és az érvelő szövegalkotás alapelveit. Ezek a készségek nemcsak az akadémiai pályán, hanem a pedagógiai gyakorlatban is hasznosulnak. A filológiai kutatás eredményeinek közzlése a tudományos munka elválaszthatatlan része. A publikáció, a hivatkozás és az etikai normák betartása nélkül a filológiai kutatás nem válhat a tudományos közösség részévé.

A filológiai kutatás módszertani folyamatának végső állomása az eredmények közlése. A tudományos közlés során válik láthatóvá az egész kutatási folyamat: a kérdésfeltevés, az adatkezelés, az elemzés és az értelmezés egysége.

A filológiai kutatás esetében a közlés különösen komplex feladat, mivel a vizsgálatok gyakran nagy mennyiségű szöveganyagot és részletes módszertani apparátust igényelnek. A kutató felelőssége, hogy eredményeit világos, strukturált formában mutassa be.

7.6. Az érvelés, a stílus és a terminológiai következetesség a tudományos szövegben

A tudományos szöveg egyik legfontosabb jellemzője a koherens érvelés. Az állításokat minden esetben adatokkal és elemzéssel kell alátámasztani, a következtetéseket pedig világosan el kell különíteni a megfigyelésektől.

A filológiai tanulmányokban az érvelés gyakran több szinten zajlik: egyrészt bemutatja a konkrét szövegelemzési eredményeket, másrészt ezek tágabb elméleti jelentőségét. A jól felépített érvelés lehetővé teszi, hogy az olvasó kövesse a kutató gondolatmenetét, és megértse a módszertani döntések hátterét.

A tudományos kommunikáció egyik alapfeltétele a következetes terminológia. A fogalmak pontos használata nem stílárius kérdés, hanem a tudományos érthetőség záloga. A filológiai szövegekben különösen fontos a nyelvi és irodalmi terminusok egységes alkalmazása.

A tudományos stílus jellemzője az objektivitásra törekvés, a személytelen megfogalmazás és az érvelő szerkezet. Ugyanakkor a filológiai munkákban megjelenhet az értelmező hang, amely a kutató reflexív álláspontját tükrözi.

7.7. Publikációs stratégia és szakmai láthatóság, vita és visszacsatolás

Fóris (2008) rámutat arra, hogy a tudományos közlés stratégiai kérdés is. A kutatónak mérlegelnie kell, mely műfajban és milyen fórumon teszi közzé

eredményeit. A publikációs stratégia összefügg a kutatás céljával, terjedelmével és várható szakmai hatásával.

A filológiai kutatás eredményei megjelenhetnek folyóiratokban, tanulmánykötetekben vagy önálló monográfiában. A megfelelő fórum kiválasztása hozzájárul ahhoz, hogy a kutatás elérje a releváns szakmai közönséget.

A tudományos kommunikáció nem egyirányú folyamat. A publikált kutatások visszajelzéseket, kritikát és további kérdéseket generálnak. A tudományos vita a kutatás természetes része, amely elősegíti az ismeretek pontosítását és továbbfejlesztését.

A filológiai kutatásban különösen fontos a nyitottság a különböző értelmezések iránt. A szakmai párbeszéd gazdagítja a vizsgálat eredményeit, és hozzájárul a tudományterület fejlődéséhez.

A tudományos kommunikáció tanítása során a hallgatók megismerkednek a publikációs műfajokkal, a hivatkozási szabályokkal és az érvelő szövegalkotás alapelveivel. Hasznos gyakorlat lehet egy rövid tanulmányrészlet megírása vagy egy meglévő szöveg kritikai elemzése.

Ezek a feladatok fejlesztik a tudományos íráskészséget, valamint elősegítik a módszertani tudatosság kialakulását.

7.8. Az akadémiai integritás és a tudományos kutatás, a plágium fogalma

A felsőoktatásban tanuló hallgatók esetében a tudományos integritás betartása magában foglalja (a tanulmányi követelmények önálló elvégzése mellett) a források helyes hivatkozását az információk, tények, tudományos eredmények felhasználása esetén; valamint a szerzői és szomszédos jogok betartását. Magában foglalja továbbá a hiteles tájékoztatás követelményét a saját tanulmányi és tudományos,(alkotó) eredményeiről, a felhasznált kutatási módszerekről és az információforrásokról.

A más szellemi tulajdonával való bármilyen visszaélés a kutatás során nem megengedett. A szellemi alkotás eltulajdonítását plágiumnak nevezzük. A plagizál

fogalom azt jelenti, hogy más szellemi alkotását valaki magáénak tünteti fel (alkotás részbeni vagy teljes eltulajdonítása, idegen műnek vagy műrészletnek saját névvel való közlése).

A plágiumnak több formája létezik, de egyik sem megengedett a tudományos kutatásban. A véletlen, akaratlan plágium is plágium, vminek a nem tudása/nem ismerete nem ment fel a tudományos etikai kötelezettségek betartása alól.

A plágium lehet:

- nem szándékos plágium (hibás forrásmegjelölés vagy annak nem szándékos átfogalmazása),
- parafrázis plágium (Valaki más gondolatainak átfogalmazása anélkül, hogy az eredeti forrást megneveznénk),
- szó szerinti plagizálás (egy szöveg teljes másolása a forrásra való hivatkozás nélkül.),
- önplagizálás (saját, korábban publikált munkájának újbóli felhasználása megfelelő hivatkozás nélkül),
- a felhasznált irodalom módosítása (pontatlan vagy hiányos információk megadása a forrásokról, hogy azokat ne lehessen megtalálni és beazonosítani),
 - mozaik plágium (több forrásból származó mondatok és szövegek kombinálása egy munkában),
 - mondatok összeállítása idézetek és hivatkozások nélkül.,
- a szöveg kézzel történő megváltoztatása A szöveg manipulálása a plágiumellenőrök megtévesztése érdekében,
 - automatikus szövegmódosítás (más szerző szövegének szoftverrel történő feldolgozása a plágium elrejtése érdekében),
- a datplágium (adatok meghamisítása vagy kitalálása, mások munkájának eltulajdonítása).

A tudományos munka készítése során figyeljünk arra, hogy a plágium minden formáját tudatosan kerüljük.

VIII. AZ MI TECHNOLÓGIÁK INTEGRÁCIÓJA A FILOLÓGIAI KUTATÁSOKBA: MÓDSZERTANI ÚTMUTATÓ A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR EGYETEM HALLGATÓI SZÁMÁRA

A digitális transzformáció korszakában a felsőoktatás és a tudományos kutatás módszertana alapvető változásokon megy keresztül. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem (RE) intézményi keretei között a mesterséges intelligencia (MI) alkalmazása nem csupán technológiai választás, hanem a tudományos igényesség és az akadémiai integritás új dimenziója. A filológiai kutatásokba való bevezetés alapvető célja, hogy a hallgatók képessé váljanak a hagyományos szövegelemzési eljárások és a legmodernebb algoritmusok szinergiájának kiaknázására, miközben hűek maradnak az intézmény szellemiségéhez és a tudomány etikai normáihoz.

Az intézményi minőségirányítás és az MI-stratégia fundamentumai

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem Minőségirányítási Kézikönyve (MIK) rögzíti azokat a minőségpolitikai alapelveket, amelyek minden oktatási és kutatási tevékenység irányítójául szolgálnak. Ez a dokumentum nem csupán bürokratikus szabálygyűjtemény, hanem egy olyan értékrendszer lenyomata, amely a minőségközpontú oktatást és a hallgatói szolgáltatások transzparenciáját hirdeti. Ebben a kontextusban a mesterséges intelligencia integrációja a minőségirányítási folyamatok természetes evolúciójaként értelmezhető. A RE vezetése elkötelezett amellett, hogy a technológiai innováció ne csorbítsa, hanem emelje az oktatás színvonalát, biztosítva a hallgatók számára a globális munkaerőpiacon és a tudományos életben való versenyképességet.

A 2025–2029-es időszakra vonatkozó intézményi MI-stratégia célkitűzései szorosan kapcsolódnak az egyetem küldetéséhez: a kárpátaljai magyar közösség digitális és tudományos innovációs központjává válni. A stratégia egyik legfontosabb alapelve az emberközpontúság, amely kimondja, hogy az MI-

eszközöknek támogatniuk kell, nem pedig helyettesíteniük az emberi munkát és intellektust. Ez a megközelítés különösen fontos a filológia területén, ahol a szubjektív interpretáció, a kulturális kontextus értelmezése és az esztétikai minőség felismerése olyan humán készségek, amelyeket az algoritmusok csupán szimulálni képesek, de átvenni nem.

Az MI-stratégia implementációs szakaszai és célterületei

Az intézményi stratégia több pillérre épül, amelyek mindegyike közvetlen hatással van a hallgatók kutatói gyakorlatára. Az alábbi táblázat összefoglalja a stratégiai beavatkozások főbb irányait és azok időbeli ütemezését a rendelkezésre álló dokumentumok alapján.

Stratégiai Pillér	Célkitűzés és tartalom	Ütemezés és felelősség
Szabályozási keret	Az MI-használat etikai alapelveinek, hivatkozási kötelezettségeinek és a szankcióknak a rögzítése egy egységes szabályzatban.	2025 végéig esedékes feladat.
Kompetenciafejlesztés	Az „MI-alapismeretek” kurzus beépítése minden alapképzésbe, a tudatos eszközhasználat elsajátítása érdekében.	2025/2026-os tanév II. félévétől választható.
Infrastruktúra	MI-laboratórium létrehozása Beregszászban, nagy teljesítményű szerverekkel és szoftveres háttérrel.	Folyamatos fejlesztés 2025–2029 között.
Nyelvtechnológia	Magyar–ukrán és magyar–angol kétnyelvűségi támogatás fejlesztése, specifikus korpuszok építése.	Kiemelt prioritás a filológus kutatásokhoz.
Adminisztratív integráció	Az IRIS rendszer bővítése MI-modulokkal a hallgatói tanácsadás és a plágiumellenőrzés hatékonyságáért.	2026-tól kezdődő moduláris bevezetés.

Az akadémiai integritás elve és a tudományetika a digitális korban

A filológiai kutatások során az eredetiség és a források tisztelete nem csupán etikai elvárás, hanem a tudományos hitelesség záloga. Az intézmény szervezeti felépítésében és szabályozási környezetében központi helyet foglal el az „akadémiai integritás”, azaz az akadémiai tisztesség és feddhetetlenség elve. Ez az elv magában foglalja a plágiummentességet, az adatok hitelességét és az önálló szellemi munka primátusát. A generatív mesterséges intelligencia megjelenése új kihívások elé állítja ezt a rendszert, de az egyetem állásfoglalása világos: az MI nem tiltott, de használata szigorú transzparenciát követel meg.

A hallgatói feladatoknak – legyen szó szemináriumi dolgozatról, évfolyammunkáról vagy szakdolgozatról – továbbra is a hallgató saját szellemi termékének kell lenniük. Az MI által generált szövegek kritika nélküli átvétele vagy sajátként való feltüntetése súlyos etikai vétségnek, plágiumnak minősül, amely fegyelmi eljárást és a feladat elutasítását vonja maga után. A hallgató felelőssége kiterjed az algoritmusok által közölt tények, állítások és következtetések ellenőrzésére is, hiszen a mesterséges intelligencia gyakran produkál úgynevezett „hallucinációkat”, azaz meggyőzően tálalt, de valótlan adatokat vagy nem létező bibliográfiai hivatkozásokat, s ilyen esetekben nyilvánvaló, hogy a megfogalmazott következtetések, levont tanulságok hitelessége is kérdéses.

Az etikus MI-használat gyakorlati kritériumai

A hallgatóknak a kutatási folyamat minden szakaszában mérlegelniük kell az MI-eszközök alkalmazásának etikai vonzatait. Az intézményi iránymutatások alapján az alábbi táblázatban foglalt kritériumok mentén határozható meg a megengedett és a tiltott használat közötti határvonal.

Használat típusa	Megengedett és támogatott gyakorlat	Tiltott vagy korlátozott gyakorlat
Ötletgyűjtés és vázlat	Kutatási témák szűkítése, logikai vázlatok javaslata, kutatási kérdések finomítása.	A teljes kutatási terv vagy a hipotézisek emberi kontroll nélküli átvétele.

Használat típusa	Megengedett és támogatott gyakorlat	Tiltott vagy korlátozott gyakorlat
Szöveggondozás	Helyesírás-ellenőrzés, stilisztikai javítás, az akadémiai regiszter erősítése a hallgató saját szövegén.	Teljes fejezetek generálása vázlatokból, a hallgatói hang és stílus elvesztése.
Adatelemzés	Nagymennyiségű szöveg statisztikai feldolgozása, mintázatok keresése filológiai korpuszokban.	Az adatok MI általi értelmezésének kritika nélküli beemelése a következőkbe.
Fordítás	Idegen nyelvű szakirodalom értelmezésének segítése, terminológiai szótárak használata.	A szakdolgozat idegen nyelvű absztraktjának nyers, ellenőrizetlen generálása.

A mesterséges intelligencia módszertani szerepe a filológiai kutatás szakaszaiban

A filológia, mint a szövegek történeti és rendszerbeli összefüggéseit vizsgáló tudomány, sajátos eszköztárat igényel. Az MI nem változtatja meg a filológiai kutatás alapvető lépéseit, de jelentősen felgyorsíthatja azokat és új perspektívákat nyithat meg. A hallgatóknak meg kell tanulniuk, hogyan integrálhatják ezeket az eszközöket a heurisztika, a kritika és az interpretáció fázisaiba.

Heurisztika: Forráskutatás és bibliográfiai munka

A kutatás első szakasza a releváns források felkutatása. Az egyetem digitális könyvtára és az intézményi DSpace repozitórium alapvető forrásként szolgálnak. Az MI-alapú keresőmotorok és ajánlórendszerek, amelyeket az intézmény a könyvtári szolgáltatásoknál is bevezetni tervez, segítenek abban, hogy a hallgatók ne csupán kulcsszavak, hanem szemantikai összefüggések alapján is találjanak szakirodalmat. Fontos azonban, hogy a hallgató ne hagyatkozzon kizárólag a chatbotok által javasolt forrásokra, mivel azok gyakran elavultak vagy pontatlanok lehetnek. Minden forrást ellenőrizni kell az intézményi adatbázisokban és a nemzetközi tudományos hálózatokban.

Az MI-eszközök használhatók a szakirodalom gyors áttekintésére is. A hosszú tanulmányokból készített automatizált összefoglalók segíthetnek eldönteni, hogy az adott mű valóban releváns-e a kutatás szempontjából. Ugyanakkor az összefoglalók nem helyettesíthetik a témája alapján relevánsnak minősített munkák alapos, elmélyült olvasását, ami a filológiai munka lényege. A hallgatónak képesnek kell lennie arra, hogy a szöveg árnyalatait, retorikai eszközeit, stilisztikai jellegzetességeit és rejtett (például kulturális vagy történelmi) utalásait is felismerje, amire a jelenlegi algoritmusok csak korlátozottan alkalmasak.

Textológia és korpusznyelvészeti alkalmazások

A filológus számára a szöveg maga az elsődleges kutatási objektum. A kárpátaljai magyar nyelvű korpuszok fejlesztése az egyetem MI-stratégiájának egyik kiemelt kutatási iránya. A hallgatók ezen korpuszok segítségével olyan vizsgálatokat végezhetnek, amelyek korábban manuálisan elképzelhetetlenek lettek volna. A gépi tanulási algoritmusok képesek:

- **Szerzőségi vizsgálatok támogatására:** Stilisztikai ujjlenyomatok azonosítására és összehasonlítására.
- **Diakrón változások nyomon követésére:** Egyes kifejezések vagy nyelvi fordulatok jelentésváltozásának elemzésére nagy időtávlatokban.
- **Szemantikai hálók építésére:** A szövegben megjelenő fogalmi kapcsolatok vizualizálására.

Ezek a módszerek különösen hasznosak a szakdolgozati kutatások során, ahol a hallgatónak bizonyítania kell módszertani jártasságát és a modern technológiák alkalmazásának képességét. A kutatási etika azonban előírja, hogy az adatok kinyerésének és feldolgozásának minden lépését dokumentálni kell, biztosítva a kutatás reprodukálhatóságát.

A szakdolgozatírás folyamata és az MI-asszisztencia

A szakdolgozat az egyetemi tanulmányok záróköve, amelyben a hallgatónak tanúbizonyságot kell tennie önálló kutatói képességeiről. Az MI használata ebben a folyamatban fokozott figyelmet igényel, mivel itt a legmagasabbak az akadémiai

integritással kapcsolatos elvárások. Az intézményi állásfoglalás hangsúlyozza, hogy az MI-eszközök nem helyettesíthetik a hallgatói reflexiót és kreativitást.

A kutatási terv és a vázlat kialakítása

A dolgozat szerkezetének kialakításakor az MI tanácsadóként funkcionálhat. Segíthet a kutatási kérdések megfogalmazásában, a hipotézisek finomításában és a fejezetek logikai sorrendjének felvázolásában. Egy jól megfogalmazott „prompt” (utasítás) segítségével a hallgató különböző struktúrákat hasonlíthat össze, de a végső döntésnek a kutatás egyedi céljaihoz kell igazodnia. Az oktatók a konzultációk során külön figyelmet fordítanak arra, hogy a vázlat ne sablonos legyen, hanem tükrözze a hallgató sajátos megközelítését.

Fogalmazás, stilisztika és nyelvi finomítás

A szövegírás fázisában az MI leginkább nyelvi segédeszközként használható. A RE hallgatói számára, akik gyakran többnyelvű közegben mozognak, az intelligens fordító- és lektoráló rendszerek felbecsülhetetlen segítséget nyújtanak a tudományos regiszter elsajátításában. Használható az MI a mondat szerkezetek javítására, a szinonimák keresésére vagy az ismétlések elkerülésére. Azonban alapvető szabály, hogy a szöveg érdemi tartalmát, az érvelési láncolatot és a következtetéseket a hallgatónak magának kell megalkotnia. Az algoritmusok által generált bekezdések beemelése forrásmegjelölés nélkül plágiumnak minősül.

Dokumentáció és hivatkozási kötelezettség

A szakdolgozatokban az MI használatát kötelező jelleggel deklarálni kell. Ez a nyilatkozat magában foglalja az alkalmazott eszközök listáját, a használat módját és mértékét.

Az egyetemi szabályozás értelmében a hallgatónak a dolgozat mellékleteként csatolnia kell az MI-vel folytatott releváns párbeszédet (prompt–válasz naplók), hogy a kutatási folyamat ellenőrizhető legyen. Ez a transzparencia védi a hallgatót a plágium vádjától, és bizonyítja a technológia tudatos és etikus alkalmazását.

Technikai útmutató a hivatkozások elkészítéséhez

A tudományos hivatkozás célja a felhasznált források visszakövethetőségének biztosítása. Mivel a mesterséges intelligencia nem tekinthető szerzőnek, hivatkozása speciális formátumot igényel, amelyet a RE hivatkozási útmutatója alapvetően a Chicago Style alapján határoz meg. Más hivatkozási forma is alkalmazható, fontos ugyanakkor, hogy a dolgozat egységes hivatkozási mintát kövessen.

Hivatkozás a szövegben és a bibliográfiában

A hallgatóknak minden esetben jelezniük kell, ha egy állítás vagy módszertani lépés MI segítségével született. Az alábbi táblázat bemutatja a helyes hivatkozási formátumokat különböző kontextusokban.

Kontextus	Hivatkozási minta	Megjegyzés
Szövegszövegi hivatkozás	(Fejlesztő éve). Például: (OpenAI 2023).	Mindig zárójelben, a mondat végén szerepeljen.
Irodalomjegyzék (Szöveges MI)	Fejlesztő. Év. <i>Eszköz neve</i> (Verzió). Típus. URL.	Az eszköz nevét dőlt betűvel kell írni.
Irodalomjegyzék (Képi MI)	Fejlesztő. Év. <i>Eszköz</i> . Prompt: "Utasítás". Dátum.	A generáláshoz használt pontos utasítást meg kell adni.
Adatvizualizáció	Szoftver neve, verziója, az adatok forrása.	Grafikonok és táblázatok esetén kötelező.

Példa egy bibliográfiai tételre: *OpenAI. 2023. ChatGPT (March 14 version). Large language model. <https://chat.openai.com/chat>*. A mellékletekben szereplő dokumentációnak tartalmaznia kell a generálás dátumát és az összes olyan köztes lépést, amely befolyásolta a végleges szöveget. Ez különösen fontos a filológiai

elemzések során, ahol egy-egy árnyaltabb prompt jelentősen módosíthatja az algoritmus választ.

Az intézményi infrastruktúra és a támogatási rendszer

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem nem csupán elvárásokat támaszt a hallgatókkal szemben, hanem biztosítja a fejlődéshez szükséges háttérrel is. Az MI-stratégia részeként megvalósuló beruházások és programok közvetlenül szolgálják a hallgatói kutatómunkát.

Az MI-laboratórium és a digitális erőforrások

A Beregszászban létrehozandó MI-laboratórium reményink szerint hamarosan a hallgatók rendelkezésére áll majd, biztosítva a nagy számítási kapacitást igénylő filológiai és nyelvészeti elemzések elvégzését. Emellett az egyetem folyamatosan bővíti digitális archívumait és biztosítja a hozzáférést a nemzetközi folyóirat-adatbázisokhoz. A nagysebességű campus-wifi és a VPN szolgáltatás lehetővé teszi, hogy a hallgatók távolról is biztonságosan érhék el ezeket az erőforrásokat.

Mentorprogram és tanácsadás

Az MI-technológiák használata során felmerülő kérdések megválaszolására az intézmény mentorprogramot indított. Ebben a programban olyan oktatók és hallgatótársak vesznek részt, akik mélyebb ismeretekkel rendelkeznek a generatív modellek és az adatfeldolgozás területén. A mentorok segítenek:

- **Prompt-optimalizálásban:** A hatékonyabb kérdezési technikák elsajátításában.
- **Etikai dilemmák feloldásában:** Annak eldöntésében, hogy egy adott használati mód belefér-e az akadémiai integritás kereteibe.
- **Szoftverválasztásban:** A kutatási célhoz leginkább illeszkedő eszköz kiválasztásában.

Az IRIS rendszeren keresztül a hallgatók nem csupán adminisztratív ügyeiket intézhetik, hanem személyre szabott módszertani ajánlásokat is kaphatnak, amelyek segítik őket a tanulmányi előmenetelükben.

A filológushallgató új kompetenciái a 21. században

A filológiai kutatásokba való bevezetés hagyományosan a klasszikus filológiai módszerek elsajátítását jelentette. Ma ez a tudás kiegészül a digitális írástudással és az MI-műveltséggel. A hallgatóknak nem csupán a szövegek olvasásában, hanem az adatok kezelésében és az algoritmusokkal való együttműködésben is jártasságot kell szerezniük.

Kritikai gondolkodás és adatellenőrzés

Az MI-korszak legfontosabb hallgatói kompetenciája a kritikai gondolkodás. A hallgatónak fel kell ismernie, hogy az algoritmusok statisztikai valószínűségek alapján generálnak válaszokat, nem pedig valós megértés alapján. A filológiai kutatás során minden gépi eredményt „szembesíteni” kell a primer forrásokkal. Ha az MI egy középkori kódexről vagy egy modern versről ad elemzést, a hallgató feladata, hogy ellenőrizze az állítások textuális alapjait. Az intézményi stratégia kiemelten kezeli az ilyen jellegű kritikai szemlélet fejlesztését az „MI-alapismeretek” kurzus keretében.

Multidiszciplinaritás és innováció

A mesterséges intelligencia lehetőséget ad arra, hogy a filológia kilépjen a hagyományos keretek közül és összekapcsolódjon más tudományterületekkel, például a számítástechnikával, a szociológiával vagy a pszichológiával. A RE hallgatói számára ez különösen releváns a kárpátaljai régió többnyelvű és multikulturális sajátosságainak vizsgálatakor. Az MI segítségével feltérképezhetők a nyelvi érintkezések dinamikái, a lokális identitás szöveges megnyilvánulásai vagy a kisebbségi oktatás digitális hatékonysága. Az MI támogatásával a hatalmas szövegtörzsek (legyen szó irodalmi szövegekről vagy épp nyelvi adatbázisokról) gyorsan és könnyen elemezhetővé válnak. Az ilyen innovatív kutatásokhoz az egyetem képzésekkel nyújt támogatást.

Összegzés és jövőkép

A mesterséges intelligencia integrációja a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem oktatási és kutatási rendszerébe tudatos, stratégiai folyamat. A hallgatók

számára az MI nem helyettesíti a tanulást és nem váltja ki a kritikus gondolkodást, hanem egy új típusú intellektuális partnerként jelenik meg, amely képes felerősíteni az egyéni képességeket. A filológiai kutatások során az algoritmusok segítenek a források felkutatásában, az adatok rendszerezésében és a szövegek finomításában, de a kutatás lelke – az eredeti gondolat, az erkölcsi felelősség és a kulturális elkötelezettség – továbbra is a hallgató sajátja marad.

A Minőségirányítási Kézikönyv és az MI-stratégia által kijelölt út a minőség és az innováció egyensúlyára törekszik. A hallgatóknak, mint a jövő kárpátaljai magyar értelmiségének, kötelességük és lehetőségük is, hogy ezeket az eszközöket felelősséggel, etikusan és a tudományos alaposság igényével használják. A szakdolgozat megírása és a kutatómunka során tanúsított transzparencia és integritás nem csupán a diploma megszerzéséhez szükséges, hanem a hiteles tudóssá, az etikus kutatóvá válás alapfeltétele is. Az egyetem minden erőforrásával támogatja hallgatóit ezen az úton, biztosítva, hogy a technológiai fejlődés a közösség és a tudomány javát szolgálja.

Felhasznált irodalom

- Барань Єлизавета – Газдаг Вільмош 2024. Словник філологічних термінів. Берегове: ЗУІ. https://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/2024/05/slovníkfilologichnih-terminiv_ua_full.pdf
- Babbie, Earl 2020. A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Budapest: Balassi Kiadó.
- Beregszászi Anikó főszerk 2022–2025. Acta Academie Beregsasiensis, Philologica. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos szakfolyóirata. <https://aab-philologica.kmf.uz.ua/aabp>
- Beregszászi Anikó – Gazdag Vilmos 2024. Filológiai fogalmak szótára. Beregszász. https://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/2024/05/filologiai-fogalmakszotara_hun_full.pdf
- Bíbor Máté – Gulyás Borbála – Földes Zsuzsanna – Hegyi Ádám – Kiss Farkas Gábor – Lacházi Gyula – Orosz Andrea – Parádi Andrea 2005. A magyar irodalom filológiája. Gépeskönyv Kft.
- Csepeli György 1997. A kutatás módszertana. In: Szociálpszichológia. Budapest: Osiris Kiadó. 99–140.
- Fellegi Zsófia 2021. Átmenet az analógból a digitális filológiába: médiumváltás? Madách Imre: Az ember tragédiája. Szinoptikus kritikai kiadás. Helikon 67/1: 84–102.
- Fóris, Ágota (2008): Kutatásról nyelvészeknek. Bevezetése tudományos kutatás módszertanába. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Gazdag Vilmos 2023. Ukrán–magyar filológiai fogalomtár. Beregszász: II. RFKMF. https://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/2024/01/gazdagvilmos_ukran-magyar-filologiai-fogalomtar_2023cover.pdf
- Giddens, Anthony 1997. A szociológiai munka: kutatási módszerek. In: Szociológia. Budapest: Osiris Kiadó. 627–653.

- Hornyacsek Júlia 2014. A tudományos kutatás elmélete és módszertana. Szakkönyv tudományos munkát végzők és doktori tanulmányokat folytatók számára. Budapest: Nemzeti Közszerológati Egyetem.
- Kiss Jenő 1995. A nyelvi adat. Az anyaggyűjtés. In: Társadalom és nyelvhasználat. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. 30–57.
- Kiss Jenő 2003. A nyelvjárásleírás módszertani kérdései. In: Magyar dialektológia. Budapest: Osiris Kiadó. 82–91.
- Kontra Miklós 2010. A társadalomtudományi kutatások néhány etikai vonatkozása. In: Hasznos nyelvészet. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet. 47–54. R.
- Fedor Anita – Huszti Éva szerk. 2021. Kutatásmódszertani kézikönyv. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Smith, Eliot R. – Mackie, Diane M. 2001. A kutatás módszertana: ahogy a kérdéseket fölteszik és megválaszolják. In: Szociálpszichológia. Budapest: Osiris Kiadó. 85–129.
- Wardhaugh, Ronald 1995. Változatvizsgálatok: eredmények és problémák. In: Szociolingvisztika. Budapest: Osiris Kiadó. 140–168.

https://kme.org.ua/mik/minosegiranyitasi_kezikonyv.pdf

https://kme.org.ua/wp-content/uploads/2025/08/ai_strategy_2025_2029_ua.pdf

<https://kme.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/akademiai-integritas-diakoknak-hu.pdf>

Берегсасі Аніко Ференцівна – Барань Єлизавета Балажівна – Чурман-Пушкаш Аніко Степанівна (2026): *Методологія філологічних досліджень. Теоретично-методичний посібник для магістрантів-філологів*. Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II, Берегове, 2026. 56 с. (видання угорською мовою).

Дане видання є теоретичним і методичним посібником для студентів-філологів, підготовленим з метою ефективнішого викладання дисципліни «Методологія філологічних досліджень». Видання роз'яснює основні поняття методології філологічного дослідження: методологія, методологічний інструментарій, теоретичні та емпіричні дослідження, визначення проблеми, формулювання гіпотез, методи обробки даних, методологія філологічних досліджень, теми та можливості реалізації найважливіших літературознавчих, лінгвістичних і соціолінгвістичних досліджень. Видання допомагає зорієнтуватися в питаннях академічної доброчесності та наукової етики, приділяючи особливу увагу можливостям і перспективам застосування штучного інтелекту у філологічних дослідженнях.

Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 2,18.
Формат видання 70x10/16.